

Edmund Wilemski

"Die lebendige Überlieferung als Norm des christlichen Glaubens (...)", Josef Rupert Geiselmann, Freiburg i. Br. 1959 : [recenzja]

Collectanea Theologica 32/1-4, 209-214

1961

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

W związku z tym i teza główna autora dotycząca kolejności logicznej tez w budowie etyki ulec może podważeniu, względnie domagałaby się solidniejszego uzasadnienia.

Piotr Chojnacki

Josef Rupert Geiselmann, Die lebendige Überlieferung als Norm des christlichen Glaubens. Die apostolische Tradition in der Form der kirchlichen Verkündigung, das Formalprinzip des Katholizismus, dargestellt im Geiste der Traditionslehre von Joh. Ev. Kuhn, Freiburg i. Br. 1959, XIV+369.

Problematyka tradycji w życiu Kościoła jest zagadnieniem zawsze aktualnym, o czym świadczą wymownie, zwłaszcza dzisiaj, w dobie przygotowania do Soboru Powszechnego, liczne na ten temat publikacje i artykuły tak katolików, jak i protestantów. Do najpoważniejszych ostatnich prac katolickich w tej dziedzinie, zaliczyć możemy obszerne dzieło, znanego już z innych prac z tego zakresu, dogmatyka Tübińskiego Józefa Ruperta Geiselmanna, który z niezwykłym znanstwem przedmiotu i głębią przedstawił w swej książce całokształt nauki Kuhna, o żywej tradycji.

Dzieło to jest przede wszystkim wspaniałym studium historycznym, niemniej rzuca wiele światła na współczesne ujęcie tradycji od strony fenomenologicznej. Joh. Ev. Kuhn, dogmatyk XIX wieku, o głębokim spekulatywnym umyśle, dzięki któremu szkoła Tübińska osiągnęła swój najwyższy poziom naukowy, a przy tym świetny znawca patrystyki, historii dogmatów oraz doskonały egzegeta, dorzucił do współczesnej mu dyskusji o tradycji nowy jej aspekt. W ujęciu tradycji przez Kuhna spotykamy się z czymś nowym, w bogato rozwiniętej teologii tradycji XIX wieku, zupełnie nie znanym, a mianowicie: ze zwrotem od wyłącznie organicznego ujmowania życia do jego ducha, co w oparciu o Hegłowską filozofię wytwo-

rzyło nową teologię tradycji. Wielką więc zasługą naukową Geiselmanna jest wydobyć na światło dzienne poglądy Kuhna. Aby wiernie i naukowo odtworzyć obraz rozwoju nauki Kuhna o tradycji, autor z wielką starannością zebrał wszystkie jego książki i artykuły, wykorzystał przy tym wprost bezcennej wartości wykład Kuhna z 1840 roku, zachowane jeszcze w manuskryptach, oraz skrypty dogmatyki z roku akademickiego 1856/57, 1861/62 i 1864/65.

Autor zamknął opracowanie tego materiału w poważnym i logicznie ułożonym dziele, które podzielił na dwie księgi. W pierwszej księdze, która składa się z jedenastu rozdziałów, Geiselman omawia proces rozwojowy idei Kuhna, na temat ustalenia właściwego pojęcia tradycji. W drugiej zaś księdze, obejmującej siedem rozdziałów, przedstawiona jest wnikliwa dialektyka rozwoju tradycji. Bardzo cennym dla wartości tego dzieła jest indeks osobowy i rzeczowy oraz dodatek (301—354) obejmujący ważniejsze źródła, który pozwala czytelnikowi śledzić dokładnie i sumiennie historię opracowania poglądów Kuhna przez Geiselmanna. Tak jak strona zewnętrzna tego dzieła odznacza się przejrzystością i logicznym układem treści, tak i strona wewnętrzna, a mianowicie treść tego opracowania charakteryzuje się obiektywizmem, czyli naukowym przedstawieniem poglądów Kuhna na temat tradycji. Nie znajdziemy w tym dziele jakichś hymnów pochwalnych Geiselmanna dla swego wielkiego poprzednika, ani wielkich wzruszeń i zachwyty dla Kuhna, ale rzeczowy, spokojny i interesujący wykład tradycji Kuhna XIX wieku, który choć zamknięty w szatę historii, pulsuje jednak pełnią życia żywej tradycji. Celem zrozumienia teologii tradycji Kuhna, niezbędną jest rzeczą zapoznanie się z tłem historycznym, na którym ona bazuje. Kuhn spożytkował w swoich rozważaniach i w walce o nowe pojęcie tradycji, istniejącą i modną podówczas jeszcze Heglowską filozofię ducha, skąd zaczerpnął swój spekulatywny pęd i dialektyczną logikę. Wykorzystał on umiejętnie Heglowski świat ducha do badań katolickiej Tübińskiej szkoły.

I w tym właśnie świecie Heglowskiej filozofii staje się

w pełni zrozumiała jego teologia tradycji. Kuhn w szkole Tübińskiej miał też wielu poprzedników w osobach Drey'a, Möhlera i Staudenmaiera, a także znał Christiana Baura, który pięć lat przed nim (1832) wprowadził Heglowskiego ducha do teologii ewangelickiej. W oparciu o świat myśli swoich poprzedników Kuhn odkrył nowe prawa ducha, które zastosował do swojej teologii tradycji. Nie chodzi w niej tylko o życie i jej organiczny wzrost jak u Drey'a, czy o zbiorowe życie i czucie społeczności wiernych jak u Möhlera. A. Staudenmaier zaś, dla którego problem tradycji nigdy nie był centralnym zainteresowaniem, jeśli mówi o tradycji, nie wypowiada nic nowego, a zbiera jedynie osiągnięcia swoich nauczycieli Drey'a i Möhlera. W tym właśnie tkwi genialność Joh. Ev. Kuhna, że znając poglądy swoich poprzedników, ukazał nowe oblicze tradycji żywej, którą zajmował się przez całe swoje życie. Problemem tym interesował się jako egzegeta Nowego Testamentu (1844—49) i jako dogmatyk nie mógł się od niego uwolnić, na co wskazuje cała jego praca pisarska i wykładowa. Kuhn w swoich osiągnięciach, jak to pięknie wykazał Geiselmann, jakkolwiek poszedł daleko od swoich poprzedników, to jednak bez nich nie byłby zrozumiał. Podczas gdy Drey, a jego śladem i Möhler oraz Staudenmaier, widzieli w tradycji płynące życie Kościoła we wszystkich dogmatach, kulcie, prawie i dyscyplinie, to Kuhn rozważał tylko stronę dogmatyczną tradycji i sięgnął głębiej do samego jej ducha. Kuhn wprowadził na początku swej działalności naukowej, omawiając problem żywej tradycji jako egzegata Nowego Testamentu, roz wiązywał go z punktu widzenia Formgeschichte, ale to było tylko epizodem, na którym budował swój pogląd. Obchodzi go przede wszystkim tradycja dogmatyczna i jej znaczenie dla powstawania kościelnych dogmatów. Kuhn jest więc dogmatykiem nie tylko w postawieniu problemu, ale i w metodzie, którą posługiwał się przy jego rozwiązaniu. W nauce Joh. Ev. Kuhna o żywej tradycji, jak to przejrzyście i bardzo wnikliwie przedstawił w swoim dziele Geiselmann, zarysowują się cztery fazy rozwojowe. Pierwsza z nich ukazuje nam się w ostrej

rozprawie Kuhna z Dawidem Straussem i jego „Życie Jezusa”. Drugą mamy wyłożoną w pierwszej rozprawie Kuhna „Über Glaube und Wissen” (1839), w „Prinzip und Methode der Spekulativen Theologie” (1841) i w jego rękopisach „Vorlesungen über Dogmatik” (1840).

Trzecią fazę rozwojową jego teologii tradycji ukazuje nam praca „Einleitung in die Katholische Dogmatik“ (1846). Wreszcie czwartą fazę odnajdujemy w jego rozprawie „Abhandlung über die formalen Prinzipien des Katholizismus und Protestantismus“ i w drugim wydaniu „Einleitung in die Katholische Dogmatik“ (1859). Celem zrozumienia i krytycznej oceny nauki Kuhna o tradycji, konieczną jest rzeczą naszkicowanie w niniejszej recenzji, chociażby w zarysie owych faz rozwojowych.

Nauka Kuhna o tradycji rozpoczęła się właśnie wtedy, kiedy Kuhn jako młody egzegeta rozprawiał się z teorią mitu Straussa, która starała się również i w tradycji, wykazać jej mityczne pochodzenie. Rozprawa ta zaprowadziła Kuhna do stwierdzenia, że Ewangelie nie są odbiciem poetyckiej fantazji społeczności wiernych, ale są wiernym utrwaleniem apostołskiego kerygmatu (45). Celem udowodnienia swojej tezy Kuhn powołuje się na tekst św. Łukasza 1, 1 oraz na Dz. Ap. 2, 14—36; 3, 13—26; 13, 16—41, mówiące, że kerygmat apostołski obejmował dzieje Jezusa od chrztu Janowego, aż do Zmartwychwstania i Wniebowstąpienia i to było treścią nauczania apostołów i ich urzędowych następców, którzy są wyłącznymi nosicielami i przekazicielami tradycji. W tej ekskluzywności przekazywania tradycji, wiara zbiorowa wiernych była całkowicie pominięta. Podkreślił natomiast mocno, że przekazywanie depozytu apostołskiego nie jest stereotypowym powtórzeniem w pierwotnych formach, ale jest żywym przeżywaniem w dopasowanych do mentalności każdego człowieka formach wiary w Jezusa jako obiecanego Mesjasza (46). Choć formy poznawania i przeżywania prawd przekazywanych ciągle się zmieniają, to jednak nawet i dzisiaj mamy jeszcze drogi i sposoby rozpoznania prawd przekazanych przez apostołów

ustnie i dotąd nie spisanych. To z czym zgadza się cały Kościół i w co od dawna wierzy jest prawdziwą tradycją apostolską, choćby nie było o niej wzmianki w Piśmie św. Powszechność, zgodność i starożytność są niezawodnymi kryteriami niepisanej tradycji apostolskiej (61), która obok Pisma św. jest drugim źródłem wiary. Tradycja więc w rozumieniu Kuhna jest powszechną i zgodną wiarą Kościoła od początku w dające się stwierdzić prawdy objawienia (312).

W drugiej części swojej pracy Geiselmann przedstawił naukę Kuhna o rozwoju tradycji i dogmatów. Istota tradycji wg Kuhna, którą jest odziedziczony po Chrystusie depozyt wiary, jest niezmienna. Podlega jednak ciągle postępującemu poznawczemu procesowi wiary wszystkich wierzących. Tradycja zaś ukazuje swój życiowo dynamiczny i użyteczny charakter dla wiernych przez to przede wszystkim, że w niej i przez nią rozwija się rozumienie chrześcijańskiego objawienia. Rozwój tradycji według Kuhna nie jest tylko procesem logicznym lecz dialektycznym, gdyż prawdy wiary nie są nam dane w tych samych, lecz w różnych pojęciach i przedstawieniach. Kuhn w rozwiązaniu tego problemu w rozprawie „Prinzip und Methode der spekulativen Theologie“ (1841), powołuje się na słowa Wincentego z Lerynu z rozdziału 28, który mówi: „Sed forsitan dicit aliquis: Nullusne ergo in ecclesia Christi profectus habebitur religionis? Habeatur plane et maximus... Sed ita tamen ut vere profectus sit ille fidei, non permutatio. Siquidem ad profectum pertinet, ut in semetipsam unaquaeque res amplificetur, ad permutationem vero, ut aliquid ex alio in aliud transvertatur”. Kuhn interpretuje jednak te słowa w myśl dialektycznego procesu rozwoju tradycji ¹⁾.

Nauka Kuhna o rozwoju tradycji krąży zasadniczo wokół

---

¹⁾ „Zuerst treten die sachlich verschiedenen Seiten der Offenbarungswahrheitnis Bewusstsein, die am Ende als Momente ein und denselben erkannt werden. Die Fortbewegung ist demnach so, dass die Offenbarungswahrheiten in die Gegensätze ihrer verschiedenen Seiten entwickelt und diese am Ende zu einer Einheit zusammen geschlossen werden“. Die lebendige Überlieferung als Norm des christlichen Glaubens, 292.

trzech terminów „Fortschritt” (profectus), „Veränderung” (permutatio) i „Erweiterung” (amplificatio), przy czym nie zawsze wykazuje jednolitość.

Oceniając dzieło Geiselmanna, które wyczerpująco, przystępnie, a przy tym głęboko przedstawia naukę Joh. Ev. Kuhna o tradycji, stwierdzić należy, że z punktu widzenia współczesnej teologii tradycji, nauka Kuhna domaga się dalszej rozbudowy. Kuhn wprowadził swoimi osiągnięciami na tym odcinku wiedzy wyprzedził wszystkich swoich poprzedników, jednak jego pojęcie o żywej tradycji nie jest bynajmniej ostatecznym rozwiązaniem problemu, o czym zresztą świadczą wymownie wysiłki współcześnie żyjących naukowców. Opracowana jednak starannie przez Geiselmanna nauka Kuhna o tradycji przyczynia się do rozwoju nowego jej aspektu od strony fenomenologicznej, której zarysy można wyraźnie dostrzec u Kuhna w jego pojęciu żywej tradycji i fenomenologicznym opisie rozwoju dogmatów. Słabą natomiast stroną teologii tradycji Kuhna, którą można całkowicie usprawiedliwić ze względu na konieczność przeciwstawienia się protestantom, jest wyłączenie podkreślanie autorytetu nauczającego Kościoła, a więc Magisterium Kościoła, z zupełnym pominięciem wiary zbiorowej wiernych, którzy również pozostają pod wpływem Ducha św. i roli tej wiary jako nośnika i czynnika rozwoju żywej tradycji w Kościele. Geiselmann, choć naukę Kuhna przedstawił przede wszystkim od strony historycznej, nie mniej jako dobry znawca tradycji wyklada ją na płaszczyźnie współczesnych osiągnięć naukowych w tej dziedzinie i dlatego praca ta jest pożytecznym przyczynkiem naukowym w teologii tradycji dogmatycznej.

Edmund Wilemski